

Ondernemen met landschapsdiensten

Hoe kunnen we verschillende partijen met uiteenlopende belangen betrekken in een participatief gebiedsproces? Denk daarbij aan gebiedsprocessen waarbij een nieuwe visie op hoe we met natuur omgaan centraal staat. Hoe kunnen we natuur voor ons kunnen laten werken en hoe komen we van idee tot uitvoering?

Ons antwoord op deze vragen is gebaseerd op wat wij waarnemen in de samenleving, bij de overheid, en op de meest recente inzichten uit de wetenschap. De methoden die we gebruiken om te komen tot implementatie, ontwikkelen we in de praktijk, en die praktijk is volop in ontwikkeling.

Landschapsdiensten en Groene Infrastructuur

De voorkeur gaat uit naar de term landschapsdiensten in plaats van ecosystemendiensten. Het verschil tussen beide termen is vooral het perspectief waaruit wordt

Natuur is goed in multi-tasking. De groene infrastructuur levert meerdere landschapsdiensten tegelijk.

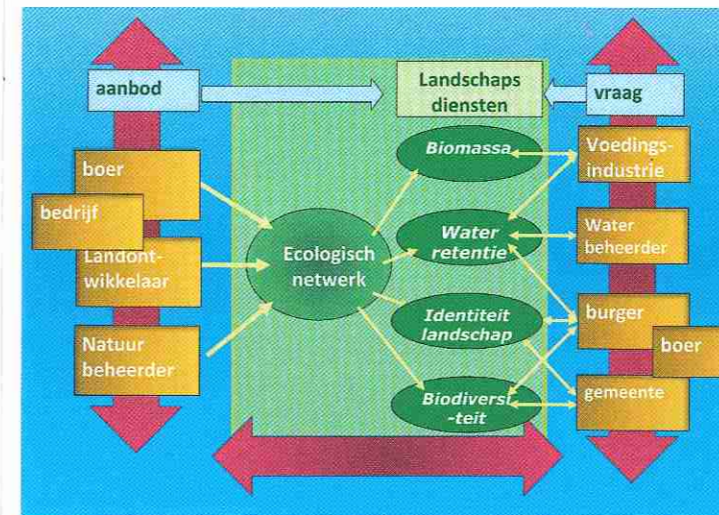
gekeken. Bij 'ecosysteemdiensten' staan ecosystemen centraal. Mensen denken dan vaak aan grote ecosystemen ver weg, zoals oerwouden en savannen. We denken bij dit type systemen niet meteen aan planning. Bij 'landschapsdiensten' staat het landschap centraal, de leefomgeving van mensen, het landschap dichterbij. Het is

diensten, zoals bijvoorbeeld verlies van watervasthoudend vermogen van de bodem, minder natuurlijke plaagonderdrukking en van landschappelijke identiteit.

Sleutelrol voor biodiversiteit

Bij veel landschapsdiensten speelt biodiversiteit een sleutelrol: naast de waarde die biodiversiteit als culturele dienst heeft, is biodiversiteit een belangrijke ondersteunende dienst of zelfs een voorwaarde voor vele regulerende en

Samenwerking in het sociaal-ecologisch netwerk

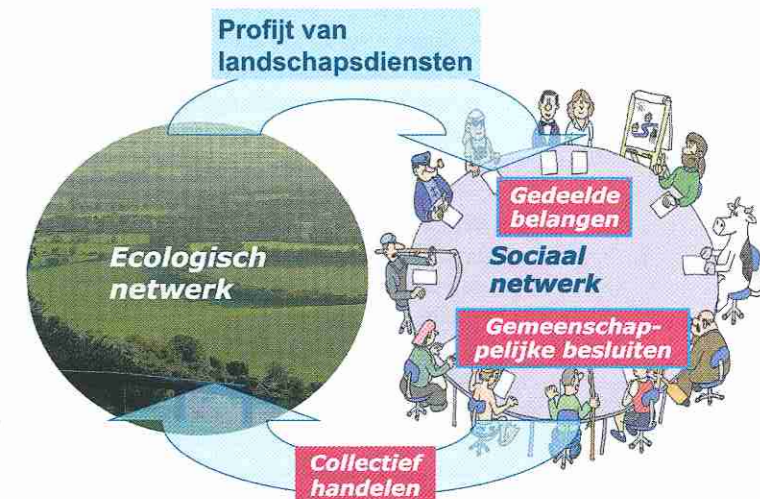

gebruikelijker om landschappen te plannen. Door het gebruik van deze term kunnen actoren makkelijker de link met handelen leggen: aanpassen van je leefomgeving zoals jij dat wilt hebben.

De natuur kan meerdere landschapsdiensten tegelijk leveren, de natuur is daarmee goed in multitasking. De Groene Infrastructuur is het netwerk van natuurlijke groene en blauwe elementen in het landschap, die een hoge kwaliteit of een brede range aan landschapsdiensten kunnen leveren.

Landschapsdiensten leveren verschillende waarden aan de mens. We onderscheiden daarbij culturele, productie- en regulerende landschapsdiensten. De mate waarin het landschap deze diensten levert en het type diensten hangt samen met de intensiteit van het landgebruik. Bij geen of weinig beheer levert het landschap een grotere diversiteit aan diensten. Bij een intensief beheerd landschap worden de geleverde diensten eenzijdiger. Het gaat dan vooral om productielandschapsdiensten, die ten koste gaan van regulerende en culturele

Samenwerking in drie fasen

productielandschapsdiensten. Ook de ruimtelijke samenhang van de biodiversiteit speelt een sleutelrol. Dat kan zijn omdat biodiversiteit een bepaalde ruimtelijke samenhang in het landschap nodig heeft. Of omdat de levering van diensten die te maken hebben met water, recreatie of bijvoorbeeld landschappelijke kwaliteit nauw samen hangen met de ruimtelijke samenhang van de landschappelijke elementen die de dienst leveren.

Participatieve planning in gebiedsprocessen

Er is een tendens van het verschuiven van planning door de rijksoverheid naar provincies, gemeenten of zelfs burgers en bedrijven. Met krimpende overheidsbudgetten zijn burgers en bedrijven steeds meer zelf aan zet. Dit heeft voordelen: lokale kennis kan worden benut en er is een kleinere afstand tot degenen die profijt hebben, waardoor een grotere betrokkenheid ontstaat. Daardoor kan er beter maatwerk worden geleverd: een betere aansluiting op wat mensen willen en een grotere kans op effectieve oplossingen door meer en lokale kennis. Door die ontwikkelingen wordt de kans groter dat actoren er misschien ook aan willen meebetalen.

Sociaal netwerk

We kunnen het landschap als een sociaal ecologisch systeem zien: een combinatie van een sociaal netwerk (van vragers en aanbieders van landschapsdiensten) en een ecologisch netwerk (de groene infrastructuur) die elkaar beïnvloeden.

We benaderen het ondernemen met landschapsdiensten dus als een markt met een vraag en een aanbod. De kunst is om vraag en aanbod op elkaar af te stemmen en hierover tussen vragers en aanbieders een overeenstemming te krijgen. Hiervoor is samenwerking tussen actoren nodig. Individuele en ongecoördineerde acties zijn vaak niet voldoende om een landschap zo aan te passen dat het de diensten levert, die we ervan verwachten. Daarom is collectief handelen nodig. Samenwerking begint bij het onderzoeken wat de gedeelde belangen zijn. Daarna is het van belang om gemeenschappelijke besluiten te nemen. Op basis daarvan wordt collectief handelen mogelijk.

Er zijn verschillende typen samenwerking: vragers bundelen hun vraag naar landschapsdiensten. Bijvoorbeeld burgers die een burgerinitiatief beginnen om het landschap recreatief interessanter te krijgen. Of bedrijven en waterbeheerders die samen hun krachten bundelen om veiligheid tegen overstroming of waterzuivering te realiseren. Aanbieders kunnen zich organiseren om aanbod van diensten mogelijk te maken. Zo kan een agrarische natuurvereniging

slagvaardiger afspraken met een waterschap maken dan wanneer het waterschap met alle boeren apart in gesprek moet. En ook kunnen aanbieders en vragers samen hun krachten bundelen en in coalities de opgave snel en direct aanpakken.

GIFT-T! en Groene Cirkels

In het Europese Interreg project GIFT-T! (Green Infrastructure for Tomorrow Together) werkt Alterra samen met vijf partners aan het participatief plannen met landschapsdien-

De GIFT-T! methode: focus op Groene Infrastructuur, de diensten die het op kan leveren en bottom-up planning

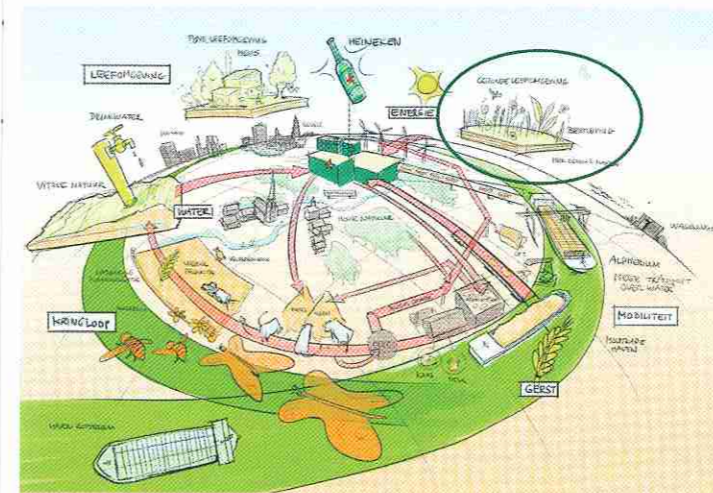
sten. GIFT-T! ontwikkelt een planningsmethode gericht op groene infrastructuur en de landschapsdiensten in drie stappen: gezamenlijke visievorming (wat willen we?), diagnose en ontwerp (waar en hoe moeten we GI aanpassen?); en het GIBP (hoe realiseren en organiseren we de benodigde acties?).

Een ander voorbeeld is het project Groene Cirkels (www.groenecirkels.nl). In dit project experimenteert een consortium van een multinational (Heineken), een provincie

(Zuid-Holland) en een kennisinstituut (Alterra) met een aanpak om via het concept landschapsdiensten tegelijkertijd groene, financieel haalbare duurzaamheid in de productielijn en een impuls voor de leefbaarheid en economie van de regio te realiseren. We zetten het sociaalecologisch

systeem bewust in om een gebiedstransitie te realiseren. We doen dit door uit te gaan van een concept van vraag en aanbod van diensten, waardoor marktmechanismen worden geïntroduceerd in ruimtelijke ontwikkeling. Daarbij wordt een grote rol toegedicht (en ook geactiveerd) aan agrariërs en andere grondeigenaren als aanbieders van diensten, en aan burgers, bedrijven, regionale overheden, en NGO's als vragers naar diensten.

Groene cirkels tot leven

Literatuurreferenties

1. Ecosysteemdiensten, landschapsdiensten
  - MEA, 2005. Millennium Ecosystem Assessment: Summary of Findings. [online] Available from: <http://www.maweb.org/en/index.aspx2005>.
  - Termorshuizen, J.& P. Opdam 2009. Landscape services as a bridge between landscape ecology and sustainable development. *Landscape ecology* 24: 1037-1052.
2. Biodiversiteit als voorwaarde voor landschapsdiensten
  - Björn K. Klatt, Andrea Holzschuh, Catrin Westphal, Yann Clough, Inga Smit, Elke Pawelzik, Teja Tscharntke, 2013. Bee pollination improves crop quality, shelf life and commercial value. DOI: 10.1098/rspb.2013.2440 Published 4 December 2013
  - Global Change Biology, Volume 19, Issue 2, pages 540-547, 27 NOV 2012 DOI: 10.1111/gcb.12043 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/gcb.12043/full#gcb12043-fig-000>
  - Steingröver EG, Geertsema W, Van Wingerden WKRE, 2010. Designing agricultural landscapes for natural pest control: a transdisciplinary approach in the Hoeksche Waard (The Netherlands). *Landscape Ecology* 25:825-838.
3. Sociaal-ecologische netwerken en participatieve planning
  - Opdam, P. 2014. Incorporating multiple ecological scales into the governance of landscape services. In: Padt F, Opdam P, Polman N, Termeer C, (eds) *Scale-Sensitive Governance of the Environment*, pp. 17-37. John Wiley & Sons Ltd, Chichester, UK.
  - Opdam, P., 2013. Using ecosystem services in community based planning: science is not ready to deliver. In: Fu, B., Jones, K.B., (Eds.) *Landscape ecology for sustainable environment and culture*, pp. 77-101. Springer Verlag, Dordrecht.
4. Voorbeeld GIFT-T!, Green Infrastructure for Tomorrow Together!
  - www.gift-t.eu
5. Voorbeeld Mijngroenongsgroen, provincie Zuid-Holland
  - www.mijngroenongsgroen.nl
6. Voorbeeld Groene cirkels
  - www.groenecirkels.nl